Прикрощі почалися наприкінці літа, коли в старому дерев'яному будинку з'явилася кривонога такса Фунтик. Фунтика привезли з Москви.

Одного разу чорний кіт Степан сидів, як завжди, на ганку і не кваплячись умивався. Він вилизував розчепірену п'ятірню, потім, примруживши, тер щосили обслиненою лапою в себе за вухом. Раптом Степан відчув чийсь пильний погляд. Він оглянувся й завмер із закладеною за вухо лапою. Степанові очі побіліли від злості. Маленький рудий пес стояв поряд. Одне вухо в нього завернулося. Тремтячи від цікавості, пес тягся мокрим носом до Степана — хотів обнюхати цього загадкового звіра.

— Ах, ось як!

Степан приловчився й ударив Фунтика по вивернутому вусі.

Війна була оголошена, і відтоді життя для Степана втратило будь-яку принадність. Годі було й думати про те, щоб ліниво тертися мордою об розсохлі одвірки або вилежуватися на осонні біля колодязя. Ходити доводилось сторожко, навшпиньки, частіше озиратися й завжди вибирати попереду якесь дерево або паркан, щоб учасно втекти від Фунтика.

У Степана, як у всіх котів, були сталі звички. Вранці він любив обходити зарослий чистотілом садок, ганяти із старих яблунь горобців, ловити жовтих метеликів-капусниць і точити пазурі на зогнилій лаві. Але тепер доводилося обходити садок не по землі, а по високому паркану, невідомо нащо обтягнутому заіржавілим колючим дротом, та ще й по такому вузькому, що іноді Степан довго думав, куди поставити лапу.

Взагалі у житті Степана траплялися різні прикрощі. Якось він украв і з'їв пліточку разом із рибальським гачком, що застряг у жабрах,— і все обійшлося, Степан навіть не захворів. Але ще ніколи йому не доводилося

терпіти приниження через кривоногого пса, схожого на пацюка. Вуса в Степана здригалися від обурення...

Лише раз за все літо Степан, сидячи на даху, усміхнувся.

У дворі, серед кучерявої гусячої трави, стояла дерев'яна миска з каламутною водою — в неї кидали курям шматочки чорного хліба. Фунтик підійшов до миски і обережно витяг з води велику розмоклу шкоринку...

Сварливий цибатий півень, прозваний "Горлачем", пильно подивився на Фунтика одним оком. Потім повернув голову й глянув другим оком. Півень ніяк не міг повірити, що тут, поряд, серед білого дня чиниться грабіж.

Подумавши, півень підняв лапу, очі його налилися кров'ю, всередині в нього щось заклекотіло, наче в півні гримів далекий грім. Степан знав, що то означає,— півень розлючувався.

Прожогом, страшно тупаючи мозолястими лапами, півень підбіг до Фунтика і дзьобнув його в спину. Почувся короткий і сильний стукіт. Фунтик випустив хліб, прищулив вуха і з розпачливим зойком кинувся у лаз під будинком.

Півень переможно бив крилами, зняв густу куряву, дзьобнув розмоклу шкуринку і з огидою жбурнув її набік — мабуть, од шкуринки тхнуло псятиною.

Фунтик просидів під будинком кілька годин і лише надвечір виліз і боком, обминаючи півня, пробрався в кімнати. Морда в нього була в запорошеному павутинні, до вусів поналипали висохлі павуки.

Та набагато страшніша за півня була худа чорна курка. На шиї в неї була шаль з пістрявого пуху, і вся вона схожа була на циганку-ворожку.

Купили цю курку даремно. Недурно жінки на селі кажуть, що кури стають чорні від злості.

Курка ця літала, мов ворона, билася й по кілька годин могла стояти на даху і без перерви кудкудакати. Збити її з даху, навіть цеглиною, не було змоги. Коли ми поверталися з лук або з лісу, то вже здалека видно було цю курку — вона стояла на димарі й здавалася вирізаною з бляхи.

Нам пригадувалися середньовічні харчевні — про них ми читали в романах Вальтера Скотта. На дахах тих харчевень стирчали на тичці бляшані півні або кури, що правили за вивіску.

Так само, як і в середньовічній харчевні, нас зустрічали вдома рублені темні стіни, законопачені жовтим мохом, палаючі дрова в грубці і запах тмину. Чомусь старий будинок пропах тмином і трухлявиною.

Романи Вальтера Скотта ми читали в негоду, коли мирно шумів по дахах і по садку теплий дощ. Від ударів маленьких дощових крапель стріпувалося мокре листя на деревах, вода лилася тонким і прозорим струменем з ринви, а під ринвою сиділа в калюжі маленька зелена жаба. Вода лилася їй просто на голову, але жаба не рухалась і тільки кліпала.

Коли не було дощу, жаба сиділа в калюжці під умивальником. Раз на хвилину їй капала на голову з умивальника холодна вода. З тих самих романів Вальтера Скотта ми знали, що в середні віки найстрашнішими тортурами було таке повільне капання на голову крижаної води, і дивувалися з жаби.

Іноді вечорами жаба приходила в дім. Вона стрибала через поріг і годинами могла сидіти й дивитися на вогонь гасової лампи.

Важко було збагнути, чим той вогонь так приваблював жабу. Але потім ми здогадалися, що жаба приходила подивитися на яскраве світло так само, як діти збираються навкруги неприбраного чайного стола

послухати перед сном загадкову казку. Вогник то спалахував, то тьмянів від зелених мошок, що згорали в ламповому склі. Мабуть, той вогник здавався жабі великим алмазом, у якому, коли довго вдивлятися, можна побачити в кожній грані цілі країни з золотими водоспадами і райдужними зорями.

Жаба так захоплювалася цією казкою, що її доводилось лоскотати палицею, щоб вона прочумалась і пішла до себе під зогнилий ганок.

Під час дощу подекуди протікав дах. Ми ставили на підлогу мідні тази. Вночі вода особливо лунко й розмірено капала в них, і часто цей звук збігався з гучним цоканням ходиків.

Ходики були дуже веселі — розмальовані пишними трояндами й конюшиною. Фунтик щоразу, проходячи повз них, тихо гарчав — мабуть, щоб ходики знали, що в домі є собака, були насторожі й не дозволяли собі будь-яких вільностей — не забігали вперед на три години на добу або не зупинялися без будь-якої причини.

В будинку жило багато старих речей. Колись давно ті речі потрібні були мешканцям будинку, а зараз вони вкривалися пилюкою, розсихалися на горищі і в них кублилися миші.

Подеколи ми влаштовували на горищі розкопки й серед розбитих віконних рам та занавісок з мохнатого павутиння знаходили то скриньку з-під олійних фарб, поцятковану різноколірними скам'янілими краплями, то поламане перламутрове віяло, то мідний млинок на каву часів севастопольської оборони, то велику важку книгу з гравюрами із стародавньої історії, то, нарешті, пачку перебивних малюнків.

Ми перебивали їх. З-під розмоклої паперової плівки з'являлися яскраві й липучі види Везувію, італійські ослики, прибрані гірляндами троянд, дівчатка в солом'яних капелюшках з голубими атласними

стрічками, що бавляться в серсо[1], і фрегати[2], оточені пухкими м'ячиками порохового диму.

Якось на горищі ми знайшли дерев'яну чорну скриньку. На віці її мідними літерами був викладений напис англійською мовою: "Едінбург. Шотландія. Робив майстер Гальвестон".

Скриньку принесли в кімнати, обережно витерли з неї порох і відкрили віко. Всередині були мідні валки з тонкими сталевими шипами. Біля кожного валка сиділа на бронзовому важелі мідна бабка, метелик або жук.

То була музикальна скринька. Ми завели її, але вона не грала. Даремно ми натискували на спинки жуків, метеликів і бабок — скринька була зіпсована.

За вечірнім чаєм ми заговорили про таємничого майстра Гальвестона. Всі зійшлися на тому, що то був веселий літній шотландець у картатому жилеті й шкіряному фартусі. Під час роботи, обточуючи в лещатах мідні валки, він, напевно, насвистував пісеньку про листоношу, чий ріг співає в туманних долинах, і про дівчину, яка збирає хмиз у горах. Як усі добрі майстри, він розмовляв з тими речами, що їх робив, і розповідав їм про їхнє майбутнє життя. Але, звичайно, він ніяк не міг здогадатися, що ця чорна скринька попаде з-під блідого шотландського неба в ліси за Окою, в село, де лише півні співають, як у Шотландії, а все інше зовсім не схоже на цю далеку північну країну.

Відтоді майстер Гальвестон став ніби одним з незримих мешканців старого сільського будинку. Часом нам навіть здавалося, що ми чуємо його хрипкий кашель, коли він ненароком поперхнеться димом з люльки. А коли ми щось майстрували — стіл в альтанці чи нову шпаківню — й сперечалися, як держати фуганок або підігнати одну до одної дошки, то часто посилалися на майстра Гальвестона, ніби він стояв поруч і, примруживши сіре око, насмішкувато дивився, як ми

вовтузимося. І всі ми наспівували останню улюблену пісеньку Гальвестона:

Прощай, земля, вітрильник наш відходить в море!

Прощай навік, мій теплий отчий дім...

Скриньку поставили на столі, поряд з вазоном герані, і врешті забули про неї.

Та якось восени, пізно вночі, в старому й лункому домі почувся скляний переливчастий дзвін, ніби хтось бив маленькими молоточками по дзвониках, і з цього чудового передзвону виникла й полилася мелодія:

До любих гір своїх

Ти повернешся...

То несподівано прокинулася після довголітнього сну й заграла скринька. Спершу ми злякалися, і навіть Фунтик схопився й слухав, обережно підіймаючи то одне, то друге вухо. Напевне, в скриньці зіскочила якась пружинка.

Скринька грала довго, то зупиняючись, то знову сповнюючи дім таємничим дзвоном, і навіть ходики притихли від подиву.

Скринька програла всі свої пісні, замовкла, і хоч як ми билися, та змусити її знову заграти ми не змогли.

Тепер, пізньої осені, коли я живу в Москві, скринька там стоїть сама в безлюдних нетоплених кімнатах, і, можливо, в непроглядні й тихі ночі

вона знову прокидається й грає, але її уже нікому слухати, окрім полохливих мишей.

Ми довго потім насвистували мелодію про любі покинуті гори, поки одного разу нам її не просвистів літній шпак,— він жив у шпаківні біля хвіртки. До того він співав хрипкі й дивні пісні, але ми слухали їх із захопленням. Ми догадувалися, що ті пісні він вивчив зимою в Африці, підслуховуючи співи негритянських дітей. І чомусь ми раділи, що майбутньої зими десь страшенно далеко, в густих лісах на березі Нігера, шпак співатиме під африканським небом пісню про старі покинуті горн Європи.

Кожного ранку на дощатий стіл в садку ми насипали крихти й крупи. Десятки моторних синиць зліталися на стіл і дзьобали крихти. У синиць були білі пухнасті щоки, і коли синиці всі разом дзьобали, то здавалося, ніби по столі квапливо б'ють десятки білих молоточків.

Синиці сварилися, тріскотіли, і це тріскотіння, що нагадувало швидкі удари нігтем по склянці, зливалося у веселу мелодію. Здавалося, ніби в садку грала на старому столі жива, щебетлива музикальна скринька.

Серед мешканців старого будинку, крім Фунтика, кота Степана, півня, ходиків, музикальної скриньки, майстра Гальвестона й шпака, були ще приручена дика качка, їжак, який терпів на безсоння, дзвіночок з написом: "Дарунок Валдая" і барометр, що завжди віщував "велику сушу". Про них доведеться розповісти іншим разом — зараз уже пізно.

Та коли після цього маленького оповідання вам присниться нічна весела гра музикальної скриньки, передзвін дощових крапель, які падають у мідний таз, гарчання Фунтика, невдоволеного ходиками, і кашель добряка Гальвестона, — я гадатиму, що розповів вам усе це недаремно.

[1] Серсо — гра. Гравці перекидають одне одному і ловлять дерев'яними шпагами легкі кільця.

[2] Фрегати (фрегат) — старовинні вітрильники.